

ALFIO MARCELLO BUSCEMI OFM, *Lettera ai Galati. Commentario esegetico* (Studii Biblici Franciscani Liber Annuus 63), Jerusalem 2004, ss. XXVI + 691.

Wydawnictwo Franciscan Printing Press (Jerozolima) w 2004 r. wzbogaciło literaturę biblijną o nową publikację nr 63 w serii *Analecta* Franciszkańskiej Szkoły Biblijnej (Studii Biblici Franciscani) w Jerozolimie, której autorem jest Alfio Marcello Buscemi.

Ojciec A.M. Buscemi jest znany wśród egzegetów z licznych publikacji dotyczących osoby i dzieła Pawła, a przede wszystkim Listu św. Pawła Apostoła do Galatów. Trudno tutaj nie wymienić przynajmniej niektórych tytułów: *Libertà e schiavitù nella lettera ai Galati*, FPP, Jerusalem 1980; *L'uso del participio nella lettera ai Galati*, LASBF 37 (1987), s. 81–98; *La prolessi nel NT*, LASBF 35 (1985), s. 37–68;

Gal 4,12-20: Un argomento di amicizia, LASBF 34 (1984), s. 67–108; *Lo sviluppo strutturale e contenutistico in Gal 6,11-18*, LASBF 33 (1983), s. 153–192; *La funzione della Legge nel piano salvifico di Dio in Gal 3,19-25*, LASBF 32 (1982), s. 109–132; *La struttura letteraria di Gal 2,14b-21*, LASBF 31 (1981), s. 59–74; *'EXAI-PEOMAI, verbo di liberazione*, LASBF 29 (1979), s. 293–314; *I casi nella lettera ai Galati*, LASBF 38 (1988), s. 135–171; *Gal 1,1-5: struttura e linea di pensiero*, LASBF 40 (1990), s. 71–103; *Libertà e Huiotesia: Studio esegetico di Gal 4,1-7*, LASBF 30 (1980), s. 93–136; *San Paolo. Vita, opera, messaggio* (ASBF 43), Jerusalem 1996; *L'uso delle preposizioni nella lettera ai Galati* (ASBF 17), Jerusalem 1987; *Gli inni di Paolo. Una sinfonia a Cristo Signore* (ASBF 48), Jerusalem 2000. Lista publikacji jest długa, ale szkoda, że wszystkie ukazały się tylko w j. włoskim, stąd jest ograniczony krąg ich odbiorców.

Wymienione publikacje oraz prowadzone na bieżąco wykłady z filologii Nowego Testamentu oraz Listu do Galatów, były powolnymi krokami w kierunku realizacji zamierzonego przez autora celu, którym jest bardzo obszerny komentarz egzegetyczny do Listu do Galatów, zatytułowany: *Lettera ai Galati. Commentario esegetico*.

Słusznie zauważono, że greckie wydanie Nowego Testamentu Nestle-Aland'a ma trochę ponad 10 stron tekstu Listu do Galatów, komentarz zaś A.M. Buscemiego stron: 631, nie licząc wprowadzenia, indeksów i bogatej bibliografii.

List do Galatów znajduje swoje miejsce wśród najważniejszych pism św. Pawła Apostoła. Razem z 1–2 Kor i Rz stanowi trzon piśmiennictwa Apostoła Narodów. Główny temat Listu do Galatów, to usprawiedliwienie przez wiarę w Jezusa Chrystusa. Jeśli nawet chronologicznie, nie jest to pierwszy tekst Pawłowy na ten temat, to z całą pewnością jeden z najbardziej wymownych i jednocześnie najbardziej znaczących w tym względzie. Apostoł Narodów, poprzez pełną ekspresji apologię swojego apostołatu i treści kerygmatycznych, doktrynalnych i parenetycznych, pragnie w nim wyjaśnić poprawne zrozumienie Ewangelii Jezusa Chrystusa. Nic więc dziwnego, że wielu egzegetów w przeszłości podjęło się napisania komentarza do tego Listu. Pozwolę sobie wymienić kilkunastu ważniejszych współczesnych autorów w porządku chronologicznym: E.D.W. Burton, *The Epistle to the Galatians* (ICC), Edinburgh 1921; J.B. Lightfoot, *Saint Paul's Epistle to the Galatians. A revised text with introduction, notes and dissertations*, London 1921; Th. Zahn, *Der Brief des Paulus an die Galater* (KNT 9), Leipzig 1922; M.-J. Lagrange, *Saint Paul, épître aux Galates*, Paris 1926; H. Schlier, *Der Brief an die Galater* (Meyer 7), Göttingen 1962; tł. włoskie: *Lettera ai Galati*, Brescia 1966; J. Bligh, *Galatians. A Discussion of St Paul's Epistle* (HousCom 1), London 1969; P. Bonnard, *L'Épître de Saint Paul aux Galates* (Commentaire du Nouveau Testament 9), Neuchâtel 1972; F. Mussner, *Der Galaterbrief* (HThKNT 9), Freiburg–Basel–Wien 1974; tł. włoskie: *La lettera ai Galati. Testo greco e traduzione* (CTNT 9), Brescia 1981; E. Szymanek, *List do Gala-*

tów, Poznań–Warszawa 1978; H.D. Betz, *Galatians. A Commentary on Paul's Letter to the Churches in Galatia (Hermeneia)*, Philadelphia 1979; F.F. Bruce, *The Epistle of Paul to the Galatians. A Commentary on the Greek Text (NIGTC)*, Exeter 1982; U. Borse, *Der Brief an die Galater (RNT 6)*, Regensburg 1984; G. Ebeling, *The Truth of the Gospel. An Exposition of Galatians*, Philadelphia 1985; R.Y.K. Fung, *The Epistle to the Galatians (NIC.NT)*, Grand Rapids 1988; B. Corsani, *Lettera ai Galati (Commentario Storico ed Esetico all' AT e NT 9)*, Torino 1990; R.N. Longenecker, *Galatians (WBC 41)*, Dallas 1990; F.J. Matera, *Galatians (SP 9)*, Collegeville 1992; J.D.G. Dunn, *The Epistle to the Galatians (Black's New Testament Commentary 9)*, Peabody 1993; A. Pitta, *Lettera ai Galati. Introduzione, versione, commento (Scritti delle Origini Cristiane 9)*, Bologna 1996; F. Vouga, *An die Galater (Handbuch zum Neuen Testament 10)*, Tübingen 1998; B. Witherington, *Grace in Galatia. A Commentary of Paul's Letter to the Galatians*, Edinburgh 1998; S. Légasse, *L'épître de Paul aux Galates (LD Comm. 9)*, Paris 2000; A. Vanhoye, *Lettera ai Galati (I Libri Biblici NT 8)*, Milano 2000. Lista egzegetów zajmujących się Listem do Galatów mogłaby być z pewnością dłuższa.

W krótkim słowie wstępnym A.M. Buscemi wyjaśnia historię powstania nowego komentarza, jednocześnie przywołując wielu wspomnianych wyżej egzegetów, którzy go poprzedzili w komentowaniu i wyjaśnianiu tego ważnego Listu. Autor — jak sam zaznacza i jak można się przekonać w trakcie lektury komentarza — pozostając dłużnikiem wielu egzegetów, podejmuje z nimi dialog, dzieląc ich opinie bądź wyraźnie dystansując się od dokonanych przez nich wyborów. Bardzo pozytywną stroną nowego komentarza jest to, że ojciec A.M. Buscemi, choć często nie zgadza się z taką czy inną opinią, to jednak dosyć obszernie ją prezentuje w przypisach. Ten zabieg pozwala czytelnikowi na bardziej samodzielną konfrontację i na wnikliwszą analizę argumentacji, która zdecydowała, że autor dokonał takiej, a nie innej interpretacji. A poza tym daje swoiste kompendium wariantów interpretacji poszczególnych perykop czy pojedynczych wersetów.

Autor — co również zostało uwypuklone w słowie wstępnym — pragnie prowadzić badania egzegetyczne na solidnym fundamencie filologicznym. Temu też założeniu autor pozostał wierny. Ktoś, niedoceniający filologii tekstu świętego, może odczuwać zmęczenie stałymi odniesieniami do gramatyki j. greckiego i jego filologii, a jednak to właśnie odniesienie stanowi niepodważalną wartość nowego komentarza Listu do Galatów. Takie dzieło, jako owoc wieloletnich poszukiwań i badań egzegetycznych, staje się zarazem syntezą pracy interpretacyjnej nad Listem do Galatów. Przez to autor, wykazując wielką kompetencję filologa Nowego Testamentu, przyczynił się do wskazania klucza do lektury innych komentarzy o wielkiej kompetencji egzegetycznej, a jednocześnie dał własną, wszechstronną propozycję lektury Listu do Galatów.

Ze względu na obfitość materiału Ojciec A.M. Buscemi zebraną bibliografię ograniczył prawie wyłącznie do tej, która bezpośrednio odnosi się do Listu do Galatów (s. 636–645).

Komentarz rozpoczyna się wprowadzeniem, w którym A.M. Buscemi, wskazując na typowo egzegetyczny charakter swojego dzieła, usprawiedliwia brak zwyczajnego wprowadzenia w problematykę Listu do Galatów. Wiemy jednak, że kwestie dotyczące: tekstu, autora, miejsca kompozycji, odbiorców i ich kontekstu historycznego, daty powstania, gatunku literackiego i planu kompozycji tekstu, są niezmiernie ważne w rozstrzygnięciach egzegetycznych. Autor, mając tego świadomość, podaje własne stanowisko wobec kilku kontrowersyjnych aspektów, które są istotne dla egzegezy Listu do Galatów (s. XIII–XXIV). Między innymi podaje konkretną propozycję planu kompozycji Listu do Galatów, który później jest bardzo konsekwentnie uwzględniony w organizacji pracy egzegetycznej (s. XXIII–XXIV). Warto tutaj podkreślić, że podział na trzy części jest zaakceptowany przez większość egzegetów (Lightfoot, Burton, Lagrange, Schlier, Bonnard, Lyonnet, Bligh, Mussner i inni). Jednak w wielu przypadkach brakuje solidnej i krytycznie uzasadnionej motywacji takiego czy innego podziału. Uzasadnienie proponowanej struktury zawarł autor we wcześniejszej publikacji A.M. Buscemi, *Struttura della Lettera ai Galati*, ED 34 (1981), s. 409–426, gdzie uwzględnił bardzo ważny w kwestii planu kompozycji artykuł H.D. Betza, *The Literary Composition and Function of Paul's Letter to the Galatians*, NTS 21 (1974), s. 353–379.

Wprowadzenie kończy się wskazaniem metody badań egzegetycznych. Metoda ta jest prosta i artykułuje się, w odniesieniu do każdej perykopy, w dwóch głównych częściach: (1) Analiza literacko-strukturalna, która zawiera: krytykę tekstu, wydzielenie perykopy (początek i koniec), gatunek literacki, strukturę; (2) Analiza egzegetyczna każdego wersetu.

Tak więc do każdego fragmentu tekstu stosowany jest ten sam schemat, wynikający z zasad metody historyczno-krytycznej. Najpierw tekst grecki, następnie krytyka tekstu z przywołaniem różnych wariantów tekstu. Później autor przechodzi do uzasadnienia granic omawianej perykopy oraz ustalenia jej gatunku literackiego (co jest nowością w komentarzach do pism Pawłowych). Po umiejscowieniu perykopy w szerokim kontekście całego Listu, A.M. Buscemi zajmuje się strukturą literacką każdej jednostki tekstu, aby przejść do bardzo dokładnej analizy egzegetycznej.

Jeśli weźmiemy jeden wybrany segment tego obszernego komentarza, łatwo uchwycimy sposób pracy autora. Dla przykładu — część autobiograficzna Listu — fragment Ga 2,14b-21 (*Il Vangelo di Paolo*, s. 186–226) rozpoczyna się pracą wokół tekstu (s. 195–196). Omówienie granic perykopy (s. 196–198); gatunku literackiego i struktury (s. 198–204). Najbardziej obszerna w tym fragmencie jest część egzegetyczna (s. 204–226).

Ubogacenie pracy stanowią trzy ekskursy, wprowadzone tam, gdzie rozważany problem wychodzi poza komentarz egzegetyczny. Pierwszy — dotyczy Ewangelii Pawłowej i jej treści (s. 64–72), drugi — podejmuje zagadnienie relacji Dziejów Apostolskich i Listu do Galatów w odniesieniu do wydarzenia pod Damaszkiem (s. 120–125), trzeci — ukazuje Pawłowe zastosowanie formuły „w Jezusie Chrystusie” w Liście do Galatów (s. 140–148).

Komentarz A.M. Bescemiego zasługuje na szczególną uwagę przede wszystkim ze względu na respektowanie filologii całego Listu do Galatów. Choć w kwestiach od lat dyskutowanych i ciągle kontrowersyjnych, zapewne nie wszyscy będą podzielali przyjęte przez autora rozwiązania, to jednak trudno będzie zdystansować się czy przejść obojętnie, obok tak solidnie podanych i uzasadnionych filologicznie rozwiązań, które niewątpliwie stanowią niewzruszony fundament do uchwycenia całego bogactwa teologicznego Listu do Galatów, które autor potrafił umiejętnie ukazać.

Ks. Ryszard Kempiać SDB